

Det sista brevet är avsänt från samma ställe den 18.10.1920. Fru Br har tydligen under den tyska nöden efter första världskriget förfrågat sig om möjligheten att från danska diktarhjälpen få något livsmedelspaket. Larsen nödgas svara att den danska diktarhjälpens idé inte tillåter att diktaränkor kommer i betraktande vid fördelningen, men ber att personligen som ett litet tecken på trogen sympati få sända ett litet paket². Han erinrar sig också gamla tider och ger i några ord en bild av Ernst Brausewetter som må tjäna som slutvinjett till korrespondensen.

... erinnere ich mich der angenehmen Stunden, die ich seinerzeit in Ihrem Heim mit Ihnen und Ihrem lieben, immer tätigen und eifrigen Manne erlebt habe.

Noter

(1) De övriga danska skribenterna är 11 – om man till dem räknar Magdalene Thoresen, som dock Brausewetter i »Meisternovellen« upptagit bland de norska författarna – och de svarar tillsammans för 39 brev. Samlingens brev från följande danskar – antalet anges inom parentes efter namnet – saknar helt intresse: Holger Drachmann (1), Herman Heiberg (2), Peter Nansen (4), Erik Skram (1) och Frederik Troels-Lund (3). Däremot har breven från följande danskar ett visst intresse genom den inblick de skänker i olika författarpersonligheter och genom att förmedla en tidsbild, och jag hoppas i annat sammanhang få belysa dem: Herman Bang (2), Karl Gjellerup (4), Johannes Jørgensen (4), Sophus Michaëlis (2), Henrik Pontoppidan (3) och Magdalene Thoresen (13). Brausewetter förkortas här Br. – (2) Man erinras om den svenske författaren Per Hallströms liknande situation, när hans översättarinna Marie Franzos i ett nödläge bad om bidrag från Sverige (se min skrift Per Hallström och Marie Franzos [Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis. Humaniora. 3] s. 58.)

Helge Gullberg

ET LINIEFAG I KVANTITETSLITTERATUR VED DANMARKS BIBLIOTEKSSKOLE

Liniefagsbegrebet

På Danmarks Biblioteksskole afsluttes det fireårige studieforløb til folkebibliotekar med en række liniefagstilbud til de studerende. Tilbudene fremsættes, så de kan træffe deres valg af fag halvandet år før studiets afslutning, mens selve liniefagsundervisningen først finder sted i studiets sidste semester. Begrundelsen for det tidlige valg, et år før den egentlige undervisnings begyndelse, er dels at give de studerende tid til en grundig personlig forberedelse før det fælles arbejde, hvorfor oplæggene til liniefag ledsages af litteraturlister, dels at give de studerende tid til at udarbejde råmaterialet til de specialopgaver, der er knyttet til liniefagene. Undervisningen må således planlægges så den kan tilgodese og videst muligt forene det fælles stof og de enkelte specialopgavers informationsbehov. I eksamensbetingelserne indgår en tilladelse til kollektiv udarbejdelse af specialopgaverne for 2 til 6 studerende i fællesskab med en fælles karaktergiv-

ning for alle deltagerne. Individuel karaktergivning fastholdes dog ved den mundtlige eksamen, der afslutter liniefagsundervisningen, hvor samtalen med den studerende ud over det fælles liniefagsstof kan inddrage specialopgaven. Den her skitserede ordning har to bemærkelsesværdige sider. Den vender den traditionelle proces, først en fælles undervisning der siden spaltes op i specialer udarbejdet på egen hånd, på hovedet. Det begynder med arbejdet på egen hånd og slutter med en fælles undervisning, som også omfatter en gensidig befrugtning og debat af specialeopgaverne. Mottoet for fællesskabet i et sådant liniefag kan skarpt formuleres således: Vi udnytter hinandens arbejdsresultater så stærkt som overhovedet muligt for i fællesskab og hver for sig at nå så langt frem som muligt. Den anden bemærkelsesværdige side er den forsigtige tilnærmelse til det kollektive arbejdsprincip. Danske studenter er endnu fortrinsvis uddannet til at arbejde individuelt og dække over arbejdsprocessen indtil resultatet foreligger. Det kan falde dem svært at indordne sig i et omend frivilligt samarbejde og stille deres private resultater til fællesskabets disposition.

Liniefagstilbuddet og struktureringen

Liniefagstilbuddet fik overskriften *Studier i Kvantitetslitteratur* med henvisning til min efterskrift i mosaikken *Romantisk Underholdning*. Trivallitteratur-kvantitetslitteratur. Ejlers, 1970 (anm. i DSt 1972), hvor studiet af kvantitetslitteratur defineres som udskillelsen af »de største kvantitative enheder inden for bogproduktion, salg og/eller læsning. Disse enheder vurderes æstetisk og gøres til genstand for en social-pædagogisk analyse for at give en beskrivelse af dominerende træk i den litterære kultur, historisk eller samtidig«.

I samarbejde med de studerende, der reflekterede på tilbuddet, blev en plan for gruppens arbejde udarbejdet og sat i gang omkring årskiftet 1971-72. Vi besluttede at udføre en række statistiske undersøgelser over *Dansk Skønlitterært Forfatterleksikon 1900-1950* (DSF) i lighed med den undersøgelse, Lennart Thorsell har foretaget over *Svenskt Författarlexikon 1900-40*. Lennart Thorsell. Den svenska parnassens »demokratisering« och de folkliga bildningsvägarna. (i *Samlaren*, 1957). – Forkortet i: *Litteratursociologi*, red. av K. E. Rosengren och Jan Thavenius. Sth. 1970. Det stod klart, at vor statistiske undersøgelse kun kunne give tilløb til analyser i forhold til Thorsells meget omfattende arbejde. Til gengæld ville vi tilføje vor undersøgelse en læsning i uddragne kvantitetsforfatterskaber (forfatterskaber med kvantitativt store enheder af publicerede prosaværker) og kvantitetsværker (bøger med særlig stort oplagstal). De studerende fordelte sig i to hovedgrupper, fire i en »tællegruppe«, der ville udføre statistiske beregninger ved at sætte et antal af forfatterne i DSF på nålkort, og fire (senere tre) i en »læsegruppe«, der på grundlag af tællegruppens første undersøgelser ville analysere de kvantitative hovedværker.

Som supplement til hovedgruppernes arbejde igangsattes desuden tre individuelle arbejder. Først udarbejdelsen af »et annoteret udvalg af især nordisk litteratur om litteratursociologisk metode«, som skulle kunne danne det teoretiske grundlag for den fælles læsning og diskussionen i selve liniefagsundervisningen. Da DSF kun beskæftiger sig med nationallitteraturens forfattere gik to studerende i gang med henholdsvis den franske og den svenske oversættelseslitteratur

i perioden. Oversættelser fra disse to sprogområder har en særlig interesse ved at udvise en markant stigning under besættelsen. Da DSF kun behandler den litteratur, som formidles gennem boghandelen, blev et forslag fra tre studerende om et kollektivt arbejde om kiosklitteratur accepteret som en udvidelse af perspektivet. Det blev indkredset til en bibliografi over danske tegneserier 1906–70, ledsaget af en historisk oversigt over tegneserier og genrebeskrivelser.

DSF omfatter ca. 3.500 forfattere, hvoraf ca. halvdelen har udgivet ét eller flere prosaværker. Af denne halvdel blev udvalgt 300 forfattere, som skulle sættes på nålkort af tællegruppen. Udvalgskriteriet var forfattere, som havde debuteret mellem 1895 og 1950, og som havde publiceret syv eller flere prosaværker (enheder). Læsegruppen udvalgte sig 65 forfatterskaber (med over 25 enheder), som suppleredes med 35 værker, der i perioden var nået over 10 oplag, hvorved dog kun 6 nye forfatterskaber blev inddraget.

Da det statistiske materiale skæres brat af ved 1950, viser hele materialet en faldende tendens med hensyn til kvantitet, idet en forfatter har størst chance for at nå høje enheder des tidligere før 1950 han debuterer. Således taler materialet kun tydeligt om perioden fra 1895 (Nexø, Jensen) op til anden verdenskrig.

Som væsentlige ideer i dette liniefagsarbejde skal det fremhæves, at gruppens arbejde går på tværs af skellet mellem litteratursociologi (tællegruppens nålkortarbejde) og sociologisk litteraturforskning (læsegruppens værkanalyser), og at undersøgelsen går på tværs af den traditionelle litteraturbetragtningens æstetiserende opspaltning i finlitteratur og triviallitteratur.

Resultater og problemer

De tre bedste resultater af liniefaget, som sluttede med eksamen i juni 1972, var de kollektive arbejder fra henholdsvis tællegruppe, læsegruppe og tegneseriegruppe. Fra den sidste er intet at referere, men den skønnes med sin meget omfattende registrering (over 1000 danske tegneserietitler) at være af så stor værdi, at den nu søges publiceret.

Tællegruppen

Thorsells svenske undersøgelse viste en klar hovedtendens i en demokratisering af forfatterstanden. Den samme tendens kan ses i undersøgelsen over DSF. Begge undersøgelser hviler på en opdeling af forfatterne i otte socialgrupper efter deres opvækstmiljø: 1. Intellektuel overklasse. 2. Tjenestemandsklasse. 3. Godsejerklasse. 4. »Højborgerlig« over- og middelklasse. 5. Bondeklasse. 6. Lavere »småborgerlig« middelklasse. 7. Arbejderklasse. 8. Jordbrugets underklasse.

Tredie gruppe spiller ingen rolle efter danske forhold og glider ud af materialet, mens interessen især samler sig om grupperne 7 og 8, underklassen. Man kan se arbejderklassens repræsentanter trænge frem (tendensen kulminerer i 20'erne og 30'erne), mens gruppe 8, modsat Thorsells undersøgelse, i Danmark forbliver næsten tavs. Specielt for de kvindelige forfattere synes den sociale baggrund at være af betydning, idet de enten er døtre af den intellektuelle overklasse eller gifter sig ind i den.

Det andet formål med Thorsells undersøgelse var at belyse den betydning, som de nye uddannelsesmuligheder og den almindeligt stigende folkeuddannelse har haft for demokratiseringen. I den danske undersøgelse viser det sig først som noget selvfølgeligt, at uddannelse er betinget af social baggrund. Men vi kan også se højskolens betydning for bønderne og dens afgørende betydning for underklassen. – Dog er seminarie- og højskoleuddannelser ringe repræsenteret blandt erhvervsforfattere, modsat hvad man havde ventet. Endelig kan der vises en ikke uventet tendens til at forfatterne debuterer i en højere alder des længere borte fra hovedstaden de har deres oprindelse.

Læsegruppen

Læsegruppens arbejde havde i selve tilrettelægningen et sigte, som kunne forenes med en hovedlinie i biblioteksskolens litteraturundervisning. De studerende tilhører som læsere det lille publikum omkring finlitteraturen, mens folkebibliotekernes publikum også omfatter den store kreds af læsere af masselitteraturen. Opgaven førte de studerende til læsning af romantyper, de efter deres miljø normalt ikke ville komme i kontakt med, og deltagerne i læsegruppen viste åbenhed og selvkritisk holdning over for dette ukendte.

Arbejdet bevægede sig fra en analyse af det enkelte værk over en beskrivelse af tendenser og brydninger inden for en række grupper til et forsøg på sammenfattende konklusioner. Vurderingen af materialet er etisk, ikke æstetisk. Man går således uden om sproglige analyser og direkte til bøgernes tendens. Litteraturen behandles inden for følgende repræsentative hovedgrupper: 1. ikke-social litteratur (»romantisk« underholdning, kønsrolledebatterende litteratur (i dag ville kønsrolledebatterende litteratur blive anbragt under sociallitteratur, men litteraturen før anden verdenskrig diskuterede kønsroller uden at sætte dem ind i et samfundsperspektiv) og nationalromantisk litteratur). 2. Ungdomslitteratur (hvor ungpigebøgerne dominerer). 3. Slægtsromaner. 4. Historiske romaner. 5. Social litteratur. 6. Kriminalromaner. 7. Religiøs litteratur.

Vi vil her koncentrere os om de to centrale grupper 1 (hvertil 2 knytter sig tæt) og dens modsætning 5. Det er karakteristisk, at den første gruppe rummer meget få æstetisk anerkendte forfattere (nævnte i *Politikens Dansk Litteraturhistorie*), mens gruppe 5 har en stor majoritet af anerkendte forfattere, og man kan spørge sig selv om dette ligger i selve grupperingen? Ligger der i vore traditionelle æstetiske vurderingskriterier indbygget et krav om social stillingtagen?

Om den underholdningslitteratur, der dominerer den ikke-sociale litteratur-gruppe skriver læsegruppen:

»Værkerne kan alle siges at gøre rede for tilværelsessituationer, der for læserne er let identificerbare – de bringer læserne på 'helts'/'heltindes' parti og dermed på selve det Godes side, hvorved såvel værkets som læserens egen verden bliver meningsfuld. Bøgerne hverken provokerer eller kritiserer, de formidler ikke negativitet eller utilfredshed, men befæster i stedet holdninger og meninger, læserne er trygge ved. De illustrerer klar fordeling af godt og ondt, retfærdigt og uretfærdigt, sandhed og løgn. De etablerer via deres verdensfortolkning emotionel aktivitet, men lader læserne intellektuelt passive. De sætter ikke spørgsmålstegn ved de store, evige værdier, formidler derimod et stabilt

kulturmønster med indbygget tradition – de skaber sammenhæng i tilværelsen og mening med den.»

Disse bøger debatterer således moralske problemer, men kritikken af det moralsk onde fører ikke til en kritik af det socialt onde. På denne måde fungerer de konfirmativt.

Der indgår ni ungpigebøger i materialet udgivet mellem 1914 og 1933 (af Wilh. Riegels, Kielgast, Vollquartz, Valborg Dahl, Hørlyck, Michaëly, Inger Benzons, Presskorn-Thygesen og Johanne Korch). En opstilling af heltinderne i disse bøger efter deres fars og deres mands stilling viser i et glimt, hvor lukket miljøet er. Alle tilhører højere middelklasse eller overklasse (selvstændige akademikere, skibskaptajner, direktører og godsejere).

I litteraturen i den ikke-sociale gruppe tages samfundets værdinormer og ideologier som givne forudsætninger uden at deres konfliktforhold til den faktiske virkelighed berøres. Således bliver deres sociale effekt både stabiliserende og konserverende.

I den sociale litteratur skildres samfundsforholdene, subjektivt bedømt, men tilstræbt korrekt. De beskrives entydigt ud fra en socialklasses synspunkt og giver herved en indirekte kritik af andre i samfundet eksisterende klasser. Bøgerne påvirkningsfelt ligger i bevidstgørelsen og det deraf følgende sociale engagement. Skønlitteraturen kan, blandt mange andre faktorer, være indirekte medvirkende til et ændret syn på og deraf følgende ændringer i samfundsstrukturen. I materialet indgår dog en bog, Aakjærs *Vredens Børn*, som har haft en mere direkte social effekt, nemlig på udformningen af en ny tyendelov.

Konklusioner

Gennemgående for alle de i undersøgelsen læste bøger er at man, uanset resultatets kvalitet, må acceptere forfatterens ærlige hensigt; en undtagelse er måske Paul Zilsøes (Moth-Lund) *Maharajaens Yndlingshustru*. Det skal her igen understreges, at undersøgelsen ikke omfattede kiosklitteratur, og inden for den boghandlerlitteratur, som DSF registrerer, kan man yderligere konstatere, at finlitteratur kan blive ligeså populær som triviallitteratur. Det er en fordom, at kun dårlig kunst får succes, ligesom det er en fordom, at folk kun ønsker underholdning, der passivt skaffer dem behag.

Der findes både en passiv og en aktiv form for behag, som kan give popularitet. Kan man acceptere, at noget centralt ved behag er at genfinde det kendte, kan man forklare de to former for succes ved, at den ikke-sociale litteratur rummer genkendelsen af kendte moralske normer og ideologier; mens den sociale litteratur rummer genkendelsen af det sociale liv. Det første passive behag skaber tryghed, mens det andet kan være foruroligende og derved blive aktivt som bevidstgørende faktor.

Noter

Følgende studerende, nu bibliotekarere, del tog i liniefaget: Ingelise Borup, Anne Bræmer, Helle Hove Christensen, Anne Hansen, Jens Verner Hansen, Inge Just,

Karsten Just, Anders Hjort Jørgensen, Poul Steen Larsen, Ulla Bitsch Lauridsen, Jørgen Leisner, Stinna G. Madsen, Ulla Milvang, Birgitte Tindbæk.

Liste over kvantitetsforfattere 1895 til 1920 med over 100 enheder. Listen giver kun toppen af læsegruppens liste og standser ved 1920 på grund af materialets faldende tendens. Med debut efter 1920 når ingen forfatter op på 100 enheder før 1950:

<i>1895-1900 inkl.</i>	<i>enheder</i>		
Morten Korch	301	Thit Jensen	123
Martin Andersen Nexø	284	Christopher Boeck	118
Johs. V. Jensen	254	Erich Erichsen	104
Karin Michaëlis	204		
Palle Rosenkrantz	137	<i>1910-1920 inkl.</i>	
Ingeborg Sick	121	Niels Meyn	412
Emil Rasmussen	106	Gunnar Gunnarsson	200
		Robert Storm Petersen	182
<i>1900-1910 inkl.</i>		Helene Hørlyck	163
Ingeborg Vollquartz	332	Valborg Dahl	117
Svend Fleuron	171	Ellinor Kielgast	102
Jørgen Falk Rønne	124	Johannes Buchholtz	101

Erland Munch-Petersen

Rettelse

Forfatteren til anmeldelsen af Andreas Heuslers »Kleine Schriften« i årgang 1971 af dette tidsskrift er blevet opmærksom på, at den side 130 som trykfejl anholdte form »Ungen Svendal« er overtaget fra Danmarks gamle Folkeviser, II, 1856, 238 (nr. 70), hvor den ikke beror paa nogen trykfejl. Den senere brugte betegnelse er først knæsat med indholdsfortegnelsen til dette bind af DgF.